

ציץ וציצית

תמצית: טעם ציצית שהיא כחותם העבד המשייכו למלכות. ישראל שאין להם ציץ על המצח, צריכים להטיל ציצית בכנפי בגדיהם. כעין הציץ של אהרן שכתוב בו "וּשְׂמַתָּ אֹתוֹ עַל פְּתִיל תְּכֵלֶת". אך ציץ אהרן מודיע קדושתו, והציצית אינו להודיע קדושתם, אלא עדיין עבודה היא בידם להזכירם המצוות שעל ידם יגיעו לדרגה זו של 'קדש לה'. על דבר זה קינא קרח ואמר: "כִּי כָּל הָעֵדָה כָּלָם קִדְּשִׁים..". אך טעה בתרתי.

ענין הציצית והתכלת

וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל כַּנְּפֵי בְּגָדֵיהֶם לְדַרְתָּם וְנָתַנּוּ עַל צִיצִית הַכֹּהֵן פְּתִיל תְּכֵלֶת:
וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת ה' וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא תִתְּרוּ
אֲחֵרֵי לְבַבְכֶם וְאֲחֵרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל
מִצְוֹתַי וְהִיִּיתֶם קִדְּשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. (במדבר טו, לח-מ)

מבואר בכתוב טעם הציצית, שהיא כחותם של עבד שמביט בה, ונזכר שחייב לקיים מצוות אדוניו. אך אם כן יש להבין מה ענין פתיל התכלת, והרי בגד תכלת הוא לבוש מלכות ולא בגד עבדות.

אלא ששונה בגד תכלת - לבוש מלכות, מפתיל של תכלת הקשור לבגד, שאין זה דרך מלכות, אלא חותם הוא, שהוא שייך למלכות ועבד לה. וכן מבואר בגמרא (מנחות מג:): שחותם הוא:

תניא היה רבי מאיר אומר גדול עונשו של לבן יותר מעונשו של תכלת משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שאמר לשני עבדיו לאחד אמר הבא לי חותם של טיט ולאחד אמר הבא לי חותם של זהב וכו'

והיינו שחותם של טיט אינו אלא סימן שהוא עבד, וחותם של זהב מעיד למי הוא עבד.

נמצא חותם של טיט כנגד "וְלֹא תִתְּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם" וכו', עצם הענין שהוא עבד ואינו הולך אחר תאוותו, וחותם של זהב כנגד "וְהִיִּיתֶם קִדְּשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם", שמשעבד תאוותו לה'. [ועיין פרק שני דסוטה (דף יז.), חוט של תכלת מאי היא וכו' מפני שהתכלת דומה לים וכו', וברש"י שם].

ציצית לצניעות ולקדושה

והנה אף שציצית מזכירה את כל המצוות, הודגש בה עניין הקדושה:

גם בדרך השלילה - "ולא תתרו אֲחֵרֵי לְבַבְכֶם וכו' אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם". וגם בדרך החיוב - "והייתם קְדָשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם". והיינו שלא לתור אחר מחשבת עבירה של זנות, שהיא הקדושה. שעיקר הציצית הוא על דבר זה, ולכן הוא נקשר בבגד להזכיר את הצניעות.

ולשון ה'לב' וה'עין' מצינו גם על עניין זה, במשלי (כג, כו): "תִּנְהַ בְּנֵי לִבָּךְ לִי וְעֵינֶיךָ דְרָכֵי תִצְרֶנָּה, כִּי שׁוֹחָה עֵמֶקָה זֹנָה וּבָאָר צָרָה נְכַרְיָה".

וכך נראה מדברי חז"ל בכמה מקומות. עיין בתלמוד פרק שני דנדרים (דף כ:): "ולא תתורו אחרי לבבכם מכאן אמר רבי אל ישתה אדם בכוס זה ויתן עיניו בכוס אחר". וכן בפרק רביעי דמנחות (דף מד.) "ואף הוא עלה לישיב ערום כנגדה, באו ד' ציציותיו וטפחו לו על פניו, נשמט וישב לו ע"ג קרקע". וע"ש (דף מג.) - "אין אדם רשאי למכור טלית וכו' משום זונה". ודוק בפסוקים אצל אשת פוטיפר (בראשית לט, טז) 'ותנח בגדו אצלה' וכו'. וכן עוד שם (לח כה), 'הכר נא למי החתמת' וכו' ועי' בראשית רבה פפ"ד ושיר השירים רבה פ"ח.

אמנם אכן מצינו שמרמז גם על עבודה זרה¹. וזאת, משום שגם עבודה זרה נקראת זנות מאחרי ה', ועי' יחזקאל (ו, ט) "אֲשֶׁר נִשְׁבַּרְתִּי אֶת לִבִּי הַזֹּנֶה אֲשֶׁר סָר מֵעֲלֵי וְאֵת עֵינֵיהֶם הַזֹּנֹת אַחֲרֵי גְלוּלֵיהֶם".

ואפשר, שבעצם זכירת כל המצוות מועיל להגיע לקדושה. כלומר, שהדקדוק והזהירות בכל המצוות מביא לקדושה. הוא כעין מה שאמר רבי פנחס בן יאיר (ע"ז כ:): - תורה מביאה לידי זהירות וזהירות מביאה לידי זריזות וכו' מביאה לידי קדושה וכו'.

ציץ לאהרן וציצית לישראל

וְעָשִׂיתָ צִיץ זָהָב וְהָבָה טָהוֹר וּפְתַחְתָּ עָלָיו פְּתוּחֵי חֹתֶם קֹדֶשׁ לְה': וְשָׂמֶתָ אֹתוֹ עַל פֶּתִיל תְּכֵלֶת וְהָיָה עַל הַמְצַנְפֶּת אֶל מוֹל פְּנֵי הַמְצַנְפֶּת יְהִיָּה: וְהָיָה עַל מִצַּח אַהֲרֹן וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת עֹזן הַקֹּדֶשִׁים אֲשֶׁר יִקְדִישׁוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכָל מִתְנַת קֹדְשֵׁיהֶם וְהָיָה עַל מִצְחוֹ תָּמִיד לְרִצּוֹן לָהֶם לְפָנֵי ה': (שמות כח, לו - לח)

בא הציץ לומר על הכהן הגדול (הנושא את הציץ) שהוא קדוש לה², כך גם מתבאר מכינויו 'נזר הקדש' - "וְנָתַתָּ אֶת-נִזְר הַקֹּדֶשׁ עַל-הַמְצַנְפֶּת" (כט, ו) "וַיַּעֲשׂוּ אֶת צִיץ נִזְר הַקֹּדֶשׁ" (לט, ל).

¹ עיין בפרק ראשון דברכות (דף יב ע"ב).

² ראה בפירוש רבי אברהם בן הרמב"ם: "אמרו שהכינוי והכוונה כאן בקדש על הלוכש היינו אהרן וכל כהן גדול מבניו, כמו שנאמר בדברי הימים "ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים" שהרי ידוע שהציץ וכל בגדי כהונה הם קודש לה'." ורשב"ם פירש: קדש לה' - כלומר: הקב"ה מרצה עוון הקדשים."

והסיבה שהוא נושא את עון הקדשים, כיון שמזכיר תמיד לפני ה' שאף שאין ישראל יכולים להיות זהירים דים בקדשיהם, מ"מ הקדישו הם איש אחד שהוא קדוש לה' תמיד. [ועיין בויקרא (טז, טז) "וְכֵן יַעֲשֶׂה לְאַהֲלֵ מוֹעֵד הַשָּׁכֵן אִתְּם בְּתוֹךְ טְמֵאתָם".]

וישראל אין להם ציץ על המצח, וצריכים להטיל ציצית בכנפי בגדיהם. ונראה שהיא כעיץ הציץ של אהרן שכתוב בו "וְשִׁמְתָּ אֹתוֹ עַל פְּתִיל תְּכֵלֶת". אלא שעדיין שונה תפקיד הציץ מתפקיד הציצית. שציץ אהרן מודיע קדושתו, והציצית אינו להודיע קדושתם, אלא עדיין עבודה היא בידם להזכירם המצוות שעל ידם יגיעו לדרגה זו של 'קדש לה'. כמבואר בספר ויקרא (כב, לא): 'ושמרתם מצותי ועשיתם אתם וכו' ונקדשתי בתוך בני ישראל אני ה' מקדשכם, המוציא אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלהים אני ה'.

[ובזה יבואר מה שכתוב בציצית "לדורותם", שבדרך כלל לא מצאנו הדגשות אלו שזה לדורות ולעולם, אלא במצוות הכהונה בעבודות ובמתנות ומצוות הרגלים. ומלבד זה לא מצינו אלא בברית מילה, שבת, ובמשפט הרוצח לקמן, וחידוש הוא שציצית עמהם. ויבואר ששייך לענין העבודה עפ"י הנ"ל].

טענת קרח וטעותו

ועל דבר זה קינא קרח ואמר:

"כִּי כָל הָעֵדָה בָּלָם קְדוֹשִׁים וּבְתוֹכָם ה' וּמִדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ עַל קְהַל ה'" (במדבר טז, ג)

אך טעה קרח בתרתי:

טעות אחת, שאין כל העדה קדושים דים בשביל להיות כהנים, אלא עבודה רבה היא להיות קדוש. ולכן אמרו בסנהדרין (דף ק"י ע"א), שאשתו של קרח אמרה: "אי ס"ד תכלתא חשיבא [מצוה] אפיק גלימי דתכלתא וכסינהו לכולהו מתיבתך" - היינו שכולם כבר קדושים, ואין צריך למצות ציצית, וכאהרן שלובש בגד כליל תכלת ואינו צריך לציצית.

והנה קרח הלך אחר עצת אשתו, ואינו קדוש. והיינו כפי שביארנו, שהנושא הוא הצניעות.

לעומת זאת הם רצו להפחית מקדושת משה, כך מבואר בגמרא - "וישמע משה ויפל על פניו" וכו' שחשדוהו מאשת איש (סנהדרין שם). והיינו, שרמזו שכל העדה קדושים, אבל הוא אינו קדוש, והביאה הגמרא את הכתוב בתהלים (קו, טז) "ויקנאו למשה במחנה לאהרן קדוש ה'".

טעות שניה טעה קרח, שגם אם היו כולם קדושים, לא בחר ה' אלא באהרן. וזהו שאמר משה "וְאֵת הַקְּדוֹשׁ וְהַקְּרִיב אֵלָיו וְאֵת אֲשֶׁר יִבְחַר בּוֹ יִקְרִיב אֵלָיו" (במדבר טז, ה). [ואח"כ אמר, את אשר יבחר ה', ממילא הוא הקדוש]. וכך גם נתברר בפרשה שאין יכול לגשת לה' אלא אהרן קדוש ה', ותוקן משמרת לאהל מועד.

הוא אשר מבואר בפרק חמישי דיומא (דף מז.):

"שבעה בנים היו לה לקמחית, וכולן שמשו בכהונה גדולה. אמרו לה חכמים, מה עשית שזכית לכך. אמרה להם, מימי לא ראו קורות ביתי קלעי שערי. אמרו לה, הרבה עשו כן ולא הועילו".

והיינו כמבואר בשני היסודות, שהכהונה היא לקדושים, אבל סוף סוף בחירה היא מאת ה', והרבה עשו כן ולא הועילו. [ועי' בפרק עשירי דנדה (דף ע' ע"ב), ועי' או"ז אלפא ביתא סי' כ"ט, ועי' ביאור הגר"א או"ח סי' א' סקי"ד ומ"ב סי' ע"ה סקי"ד].